

Сараева Е.В.

ПОДХОДЫ К ВОСПИТАНИЮ ЛИЧНОСТИ И КОЛЛЕКТИВА В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ В.СУХОМЛИНСКОГО

В публикации представлены взгляды В.Сухомлинского на воспитание личности и коллектива. На основе анализа первоисточников автором выделена специфика педагогических взглядов учёного на проблему “личность и коллектив”.

Ключевые слова: педагогическая система В.Сухомлинского, детский коллектив, личность.

Saraeva L.V.

APPROACHES TO EDUCATION OF PERSONALITY AND COLLECTIVE IN PEDAGOGICAL SYSTEM OF V. SUKHOMLINSKIY

In the article is presented looks of V. Sukhomlinskiy to education of personality and collective. Author is lighted up the specific of pedagogical looks of scientist to problem “personality and collective” on the basis of analysis of original sources.

Key words: pedagogical system of V. Sukhomlinskiy, children’s collective, personality.

УДК 37.013

Фатєєва К.В.

РОЛЬ БАТЬКІВ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ І САМОСТІЙНОСТІ ДИТИНИ У ВИХОВНІЙ СИСТЕМІ БОРИСА ТА ОЛЕНИ НІКІТІНИХ

У статті розкрито основні критерії впливу батьків на становлення творчої активності та самостійності дитини у виховній системі подружжя Нікітіних.

Ключові слова: сімейне виховання, творча активність, самостійність.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Демократизація суспільства, розбудова незалежної Української держави зумовили необхідність розвитку альтернативних форм освіти й виховання широкого впровадження інноваційних технологій. Це, своєю чергою, вимагає орієнтації освітньої системи на індивідуальний розвиток людини, її особистісних і моральних якостей. Водночас завдання, що стоять сьогодні перед школою – виховання високоморальної, всебічно розвиненої, гармонійної особистості – можна ефективно розв’язати тільки за активної участі сім’ї та залучення громадськості.

Сім’я завжди виступає моделлю конкретного історичного періоду розвитку суспільства, відображає його економічні, моральні й духовні трансформації.

Сімейне виховання є невід’ємною частиною національної системи освіти, навчання і виховання. За його допомогою в сім’ї як одвічному загальнолюдському середовищі життєдіяльності декількох поколінь людей розпочинається процес соціалізації особистості, здійснюється передача дітям накопиченого людством досвіду, закладаються основи громадянських, трудових і моральних принципів, норм поведінки, здійснюється підготовка дітей до самостійного сімейного життя.

Одним зі шляхів оптимізації виховного впливу сучасної сім’ї на дитину є вивчення історичного педагогічного досвіду, його об’єктивне осмислення й творче використання здобутків минулого в сьогоденні. Однією з актуальних, важливих проблем сучасної як вітчизняної, так і зарубіжної педагогічної теорії й практики є звернення до історичного досвіду. З позиції нашого дослідження, це звернення до історії теорії і практики виховання дітей у сім’ї, розгляду окремих моделей сімейного виховання, в тому числі і моделей конкретної сім’ї у 70-х – 80-х рр. ХХ ст., зокрема моделі сімейного виховання подружжя

Нікітіних, основні концептуальні положення якої знайшли своє визначення лише на зламі століть (XX-XXI).

Мета статті – розкрити основні критерії впливу батьків на становлення творчої активності та самостійності дитини у виховній системі подружжя Нікітіних.

Наукові дослідження розгляданого питання. Теоретичні основи формування педагогічної культури батьків представлено в працях Є. Аркіна, А. Макаренка, О. Савченко, В. Сухомлинського, проблема сімейного виховання, зокрема вплив батьків на розвиток особистості дитини, знайшла широке відображення в працях представників “педагогіки співробітництва” Ш. Амонашвілі, І. Волкова, М. Гузика, О. Захаренка, Є. Ільїна, С. Лисенкової, Б. і О. Нікітіних, В. Шаталова тощо.

Початок становлення виховної системи Нікітіних, припав на 60-ті роки ХХ століття, на момент правління М. Хрущова (“хрущовська відлига”), на період індустріалізації та науково-технічної революції, коли суспільство вимагало людини нової формації – творчої, активної, діяльної, здатної відповідати новим умовам існування держави. Нікітінську виховну систему можна вважати одним із сплесків новаторського руху педагогів-новаторів того часу, пропагуючих гуманізацію навчально-виховного процесу та концентрації на розвитку кожної окремої дитини з урахуванням індивідуальних потреб.

Нікітіни відкрили велику допитливість дитячого розуму, коли існування в умовах однієї кімнати, квартири чи будинку дитині швидко набридає та вона знову і знову тягнеться до пізнання нових речей на дотик, смак, міцність тощо та просторів. Борис та Олена Нікітіни ніколи не гальмували, а лише підтримували таку пізнавальну активність своїх малюків, маючи лише декілька недоторканих речей таких, як чужі речі та електронні прилади, які дитина тестуючи могла легко зіпсувати.

Їх діти змалечку навчалися грамоті, лічбі, знайомилися з мірами довжини, маси, часу, із кресленням, планом тощо. Навчальними посібниками вони вважали касу великих письмових літер; власноруч зроблений макет термометру; годинник з великим циферблатом, що можна було зняти зі стіни; пристрій, що вчив зав’язувати вузли; глобус; план будинку; фізичну карту світу; таблицю сотен; різноманітні геометричні фігури як плоскі, так і об’ємні; вимірювальні прилади: ваги, динамометри, секундоміри, штангенциркулі; різноманітні матеріали від фанери і заліза до найрізноманітніших пластмас; інструменти, які вимагають умінь та обережності в поводженні [4, с. 128-129].

Нікітіни намагалися йти назустріч будь – яким намірам дітей щось робити, проявити себе влюбій творчій діяльності. Для цього вшали на стіну різноманітні карти, таблиці з зображенням приладів, літер, таблицю Менделєєва, карти світу та ін. Це могло викликати у дітей у ранньому віці інтерес до якої-небудь галузі знань [5, с. 11].

Одним із пріоритетних напрямів виховання була трудова солідарність кожного члена сім’ї та серйозні трудові обов’язки з раннього віку. Батьки завжди виступали за надання можливості дитині проявити себе в праці. Відомо, що малюк сприймає участь у праці дорослого, як гру, що і є своєрідною школою підготовки до праці в майбутньому. В грі формується спритність, винахідливість, витримка, активність, сприйняття себе як частки колективу тощо, що можна назвати школою спілкування дитини, бо гра – це проектування людської особистості [5, с. 14].

Помилковою думкою багатьох батьків є те, що гра це тільки безтурботна справа, в якій дитина з легкістю отримує знання, вміння і навички. А насправді гра вимагає, щоб той, хто грає, віддав їй максимум своєї енергії, розуму, витримки, самостійності. Такими і є розвиваючі ігри Нікітіних, які потребують не пасивної участі, спостереження або бездумної діяльності, а розвитку інтелекту на межі здібностей дитини.

Отже, ігрова система Нікітіних спрямована на розвиток творчих розумових здібностей дитини. Їх не можна назвати іграми в буквальному розумінні цього слова. Це швидше навчання і виховання з використанням ігрових моментів. Саме тому Б.Нікітін наполегливо застерігає батьків, які, бажаючи добра своїй дитині, можуть перевантажити її заняттями, не враховуючи індивідуальних особливостей. Тому – жодного примусу.

Відомо, що ігри бувають різні: рольові, рухливі, дидактичні. Дух гри здатен пронизувати все життя сім'ї, об'єднувати батьків і дітей. Саме такий дух розкутості, гри царював у домі Бориса Павловича й Олени Олексіївни Нікітіних. Це дозволяло батькам не перетворювати будь-яку діяльність у сувору необхідність, надавати своїм педагогічним цілям привабливого характеру, а відтак позиції педагогів одразу ж ставали кровною справою дітей, а виховання – творчістю.

Як зазначав Борис Павлович, "... особливо гостро зараз відчувається недолік творчо розвинутого підходу для розв'язання нових задач в період перебудови, коли гласність відкрила багатьом очі і дала змогу побачити безліч проблем, які не помічав обмежений розум слухняного виконавця в роки застою" [5, с. 7].

Ще одним позитивним фактором навчальних ігор Нікітіних є гарантія від переважання дитини – довічної проблеми традиційної педагогіки. Радянська школа завжди славилася міцною системою надання знань та кінцевим результатом – людиною з великим багажем знань з усіх предметів шкільної системи, вихованої в душі Радянського Союзу лозунгом "догнати та перегнати Америку" (розповсюдженому і на сферу освіти). Нікітіни ж, запропонували свої розвиваючі ігри, могли на третину скоротити час навчання в школі, звільнюючи простір для саморозвитку та самостійної діяльності.

За Нікітініми, кращий відпочинок – це зміна занять, що для їх дітей було не проблемою, тому що у вільному доступі завжди були різноманітні розвиваючі ігри, спортивне знаряддя, книги, атласи, карти, схеми, творчі трудові заняття, не лише цікаві, а й корисні у побуті тощо, тобто з перших років життя дитини Борис та Олена Нікітіни надавали їй велику можливість у виборі виду діяльності, часу та тривалості заняття, що кардинально не співпадало з традиційними поняттями розвитку та виховання дитини тиску [4, с. 132 – 139].

Важливим було те, що всі сім дітей Нікітіних, розширюючи та поглиблюючи знання навколишнього світу, прагнули дізнатись дедалі більше. Зазначив свого часу академік М. Амосов після візиту до будинку Нікітіних про їх дітей: "Основна якість їхнього інтелекту не нашпигованість, а кмітливість" [4/138]. Борис та Олена Нікітіни зуміли створити належні умови для розвитку творчої активності та самостійності дітей не лише під час гри чи навчання, а й під час вирішення побутових, життєвих питань. Головними умовами спілкування батьків Нікітіних з дітьми було надання права вибору діяльності та самостійності виконання її завдань, де увага приділялась якості кінцевого результату, заохочення творчості без нав'язування своїх думок.

Уся виховна діяльність Нікітіних була націлена на стимулювання пізнавальної діяльності дітей, без якої неможливий творчий розвиток, який був запорукою грамотного керування батьками усього, що мало місце в їхньому домі, причому їх постійна присутність у житті дітей була не контролем, але справжньою зацікавленістю та бажанням якомога більше часу проводити разом.

Вони зазначали, що батьки повинні дати поштовх для самостійної пізнавальної діяльності малюка, бо сприятлива обстановка з випереджаючими умовами це ще не все. Важливого значення Нікітіни приділяли спільній діяльності, наприклад, коли мати шила, хтось допомагав, хтось малював, хтось щось писав поруч та ін. І створювалась умова, притаманна лише діяльності в колективі, що давало змогу під час спільного проведення часу спілкуватися, обмінюватися думками і критичними зауваженнями та радіти, коли щось у когось гарно виходило [4, с. 132 – 135].

Привчаючи дітей змалечку до праці, батьки прищеплювали їм почуття допомоги іншим людям, що народжувало не тільки справжню, дійову турботу про людей, а й взаємодопомогу, бажання виручити один одного. Так усією сім'єю вони допомагали складати дрова, вугілля бабусі, розчищали бігову доріжку на вулиці – для всіх сусідських дітей, брали участь у ремонті шкільного приміщення, їздили будувати дім для друзів, возили книги в бібліотеку тощо.

Активне навчання дитини Никітіни рекомендують починати вже з півтора року, уникаючи шести речей:

1. Зайва організованість – намагання батьків повсякчас займати дитину, не лишаючи місця для самостійної діяльності і саморозвитку.

2. Відсутність згуртованості – небажання батьків брати участь у житті дитини, окрім її обслуговування: нагодувати, покласти спати та ін.

3. Зайвий одяг і калорійна їжа. Доказано, що розумові здібності дитини залежать від її фізичного стану. А кутання та перегодовування аж ніяк не сприяє розвитку здорової, а відповідно й інтелектуально розвинутої дитини.

4. Нерівномірний розвиток. Недопустимо приділення уваги лише одному з видів виховання, адже тільки в сукупності вони можуть дати позитивні результати.

5. Перехвалювання, що сприяє неадекватному відчуттю будь-якої ситуації. Борис Павлович та Олена Олексіївна наголошували на демонстрації здібностей власних дітей. Як різновид захвалювання, може призвести до псування їх характерів та поведінки. Тому під час візитів до їхнього будинку подружжя акцентувало увагу більш на умовах існування (виховання) сім'ї, доцільності використання тих чи тих методичних рекомендацій, ніж вихвалялося вміннями дітей.

6. Допомога і підтримка дорослих. Однією з форм якої є самообслуговування, яке не можна критикувати або не допускати, а краще допомогти порадою, але не зробити за дитину самим.

Надавши своїм дітям свободи, вони уникали трьох зол: перевантаження, можливого занедбання потрібними та корисними справами та тяги до вуличних принад, які є куди більш примітивними, ніж їх різнобічне домашнє життя. Яке може бути перевантаження, якщо дитина займається за своїм власним бажанням тим, що їй цікаво і стільки, скільки сама хоче.

Як запевняв Никітін, саме головне – не ставити собі цілі виховати вундеркінда, генія. Якщо гнатися за результатами, можна перевантажити дитину. Демонструючи ці результати оточуючим, можна зіпсувати характер малюка [4].

Висновки. З тих часів, як існує сім'я, вона завжди відіграла важливу роль у вихованні дітей. Батьків здавна вважали першими вихователями своїх дітей. Тому, на переконання Бориса Павловича та Олени Олексіївни, саме сім'я формує на 80% розумовий розвиток дитини. Розуміючи це, батьки повинні зі всією відповідальністю класти на себе головні турботи про виховання та здоров'я своїх дітей. Від умов виховання у сім'ї залежить не тільки становлення характеру дитини, але й її поведінка.

Унікальний досвід Никітіних полягає в тому, що вони відкрили в кожній своїй дитині індивідуальність. Показали, як можна займаючись, досягнути результатів у грі. Для батьківських очікувань характерна висока ставка на особистий успіх, який розуміється як досягнення соціальної впевненості, особистого успіху, матеріального благополуччя і певного суспільного положення. Але подружжю Никітіних вдалося переломити себе і відмовитись від власних амбіцій, прислуховуватись до бажань і здібностей своїх дітей. Вони не втомлювались повторювати, що виховують не геніїв, а просто талановитих дітей, котрі розвиваються на межі своїх можливостей. Батькам потрібно займатися вихованням своїх дітей змалечку, якнайраніше, і головне, щоб самі батьки чітко розуміли: дитина має бути здоровою (загартовування, заняття спортом, активний здоровий спосіб життя), творчою і всебічно розвинутою (бо такі вимоги часу і суспільства).

Олена та Борис Никітіни довели на практиці, що віра в себе і в свою дитину допоможе витримати будь-які труднощі: переломлюючи стереотипи виховання, можна допомогти дитині перетворитись у самостійну, гармонійно розвинену особистість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексєєнко Т. Ціннісні орієнтації сімейного виховання: концепція реалізації / Т. Алексєєнко // Рад. шк. – 1967. – № 9. – С. 49–55.
2. Амосов Н. М. Здоровье и счастье ребенка / Н. М. Амосов. – М.: Знание, 1979. – 95 с.
3. Макаренко А. С. Книга для родителей / А. С. Макаренко. – М.: Правда, 1986. – 447 с.

4. Нікітін Б. Ми та наші діти / Б. Нікітін, Л. Нікітіна. – К.: Вид-во ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1989. – 240 с.
5. Нікітін Б. П. Сходинки творчості або розвиваючі ігри / Б. П. Нікітін. – К.: Рад. шк., 1991. – 145 с.
6. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка / В. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1978. – 264 с.
7. Федяєва В. Л. Сімейне виховання в історичній ретроспективі (друга половина XIX–XX століття): монографія / В. Л. Федяєва. – Херсон: РІПО, 2010. – 348 с.

Фатеева. Е.В.

*РОЛЬ РОДИТЕЛЕЙ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ
И САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ РЕБЕНКА В ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ
БОРИСА И ЕЛЕНА НИКИТИНЫХ*

В статье раскрыты основные критерии влияния родителей на становление творческой активности и самостоятельности ребенка в воспитательной системе Бориса и Елены Никитиных.

Ключевые слова: семейное воспитание, творческая активность, самостоятельность.

Phatjejeva K.V.

*THE INFLUENCE OF PARENTS' ON THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE ACTIVITY
AND CHILD'S SELF-DEPENDENCE IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF THE NIKITINS*

The basic criteria of parents' influence on the formation of the child's creativity and self-dependence in the Nikitins' educational system are determined in this article.

Key words: family education, creativity, self-dependence.

УДК 378

Федосова І.В.

***ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА І СТАЖУВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
(20–30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)***

Досліджено організацію проведення виробничої практики та стажування у вищих інженерно-технічних навчальних закладах України у 20–30-х роках ХХ століття; схарактеризовано організаційні та методичні аспекти діяльності комісій з практики та стажування; виявлено особливості ведення та подання звітних матеріалів для присвоєння відповідної кваліфікації; виявлено недоліки в організації та проведенні виробничої практики та стажування; з'ясовано їх значення як складових професійної підготовки інженерно-технічних кадрів.

Ключові слова: виробнича практика, стажування, дипломна робота, підготовка інженерно-технічних кадрів, вищі навчальні заклади.

Прогресивний розвиток суспільства значною мірою визначається його ставленням до освіти, місцем і роллю, зокрема вищої освіти, що вона відіграє в державі, забезпечуючи соціокультурні перетворення. Пошуки ефективних систем освіти і виховання підростаючих поколінь ніколи не втрачали актуальності в державах, що сприяли розвитку науки і освіти, які є основою усієї життєдіяльності суспільств у найширшому сенсі.

Важливість теми нашого дослідження посилюється тим, що впродовж 20–30-х років ХХ століття відбулися масштабні і суттєві перетворення в системі вищої освіти України, зокрема інженерно-технічної. З огляду на сучасні тенденції в освіті назріла потреба проаналізувати процеси реформування вищої школи, щоб мати можливість запобігти негативним проявам у її діяльності та знайти оптимальну модель її функціонування.